

№ 19 (372)
Май 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Выданні краязнаўцаў: знавец Пастаўшчыны І. Пракаповіч – стар. 2**
- **Адкрыцці: таямніца надпісу на крыжы – стар. 4**
- **Вандроўкі: ключ паноў Прушынскіх – стар. 7**

Па старонках літаратурнага краязнаўства

Калісьці існаваў у Баранавіцкай вобласці Валеўскі раён, але нядоўга – з 15.01.1940 г. па 25.11.1940 г. Зараз вёска Валеўка знаходзіцца ў складзе Навагрудскага раёна (з 26.11.1940 г. па 24.12.1940 г. у Карэліцкім раёне). За 4 кіламетры ад паселішча захаваўся курганны могільнік і стаянка позняга палеаліту. Згадвае пра вёску за 1602 год у сваіх успамінах знакаміты Ф.М. Еўлашоўскі.

Менавіта ў гэтым паселішчы жыў унікальны на-
стаўнік-самародак, музейшчык, краязнаўца
Уладзімір Аляксандравіч Урбанавіч. Ён у 1955 годзе
разам з папличнікамі пры Валеўскай сярэдняй школе
стварыў адметны краязнаўчы музей, які з 1965 года
носіць званне народнага.

Напрыканцы 2010 года былая гадаванка школы і паэтэса Ганна Дарашэвіч, працаўніца Баранавіцкага баваўнянага аб'днання і паэтэса Раіса Раманчук і я наведалі школу і яе музей. Нас прынялі вельмі цёпла. Тады ж адбыліся яшчэ дзве сустрэчы з навучэнцамі сярэдніх і малодшых класаў, размовы з настаўнікамі, дзе разам «гарталі» гісторыю вёскі і школы, узгадвалі У.А. Урбанавіча, чыталі вершы, спявалі песні, разыгралі з прызамі дзве краязнаўчыя віктарыны.

З 1948-га па 1952 год У.А. Урбанавіч плённа працаваў на ніве адукацыі на Баранавіцкай зямлі ў вёсцы Малая Каўпеніца. Працягваў выкладаць у Лідзе (пачатковыя класы, 1942–1944), у в. Біскупцы Лідскага раёна (1944–1946).

(Заканчэнне на стар. 3)

Аршанскі этнаграфічны музей "Млын"

18 мая – Міжнародны дзень музеяў

На тым тыдні...

✓ 11 мая ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшло **адкрыццё літаратурна-мастацкай выстаўкі «Зямля маіх продкаў. Барыс Сачанка...»**, прымеркаванай да 75-годдзя з дня нараджэння празаіка. Яе арганізавалі НББ і Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Б. Сачанка ў сем гадоў з бацькамі быў вывезены ў Германію. Пасля вяртання на радзіму скончыў Хойніцкую сярэднюю школу № 1, а затым БДУ, а вучобу сумяшчаў з працай у часопісе «Вожык». Потым – у часопісе «Полымя», сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Апошнія гады жыцця актыўна займаўся выдавецкай дзейнасцю (спачатку – загадчык рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура», потым галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя»). Шлях пісьменніка быў пазначаны высокай творчай актыўнасцю. Ён пісаў пра вяскоўцаў, роднае Палессе, Вялікую Айчынную вайну... Выстаўка раскрывае шматграннасць таленту выдатнага празаіка. У экспазіцыю ўваходзяць каштоўныя матэрыялы з архіва пісьменніка: рукапісы, дакументы, фотаздымкі розных гадоў, кнігі, сувеніры, асабістыя рэчы, перададзеныя ў музей яго дачкой Святланай, якія прадстаўляюцца ўпершыню.

У мерапрыемстве бралі ўдзел дочки пісьменніка Святлана Сачанка і Галіна Багданава, пляменнік Барыс Пятровіч, а таксама публіцыст Анатоль Бугэвіч, паэты Анатоль Вярыцкі і Мікола Мятліцкі.

✓ 13 мая ў НББ адбылася **прэзентацыя альбома «Падрыхтуецца дарогу Пану»**, якую арганізавалі Пасольства Суверэннага Вайсковага Мальтыйскага Ордэна ў Рэспубліцы Беларусь, Міністэрства замежных справаў Рэспублікі Беларусь і НББ. У альбоме, прысвечаным візіту Дзяржаўнага Сакратара святаго Прастола кардынала Тарчызіо Бэртонэ ў Беларусь у чэрвені 2008 года, адлюстраваны падзеі, звязаныя з ім.

✓ Першая частка прыжыццёвага зборніка вершаў М. Багдановіча «Вянок» мела назву **«Малюнкi і спевы»**. Так называецца і музейны інтэрактыўны праект, які стварылі супрацоўнікі музея паэта. 14 мая прайшлі мерапрыемствы, звязаныя з ім. Яны пачаліся дзіцячай музычна-забаўляльнай праграмай «Будзем «Вежу міру»», пад час якой дзеці падарожнічалі па зачараваным царстве, «збіраючы цаглінку» для ўзвядзення «Вежы міру». Потым прайшлі прэзентацыя выстаўкі арыгінальных зборнікаў «Вянок» з фондаў музея, мастацкі перформанс для дзяцей і моладзі «Малюнкi вясны», выступленне і майстар-клас ад Школы ірландскага танца «Фенікс». Каля помніка класіку ўдзельнікі перформанса намалювалі сімвалічны вянок у падарунак Максіму. Скончыліся мерапрыемствы музычнай праграмай «Мае песні», у якой удзел бралі маладыя выканаўцы, рок- і фолк-гурты.

✓ Святочнае мерапрыемства **«Святло ў вакне»**, прымеркаванае да Міжнароднага дня музеяў, прайшло 14 мая ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Першымі музей прыняў удзельнікаў заключнага канцэрта II фестывалю юных талентаў «Сымонкавы нашчадкі». Працягам свята стала патрыятычная акцыя «Званы Вялікай Перамогі». У гэты ж дзень была адкрытая выстаўка з фондаў музея «Наш Мінск старажытны, прыгожы, магутны і слаўны». На «Ночы музеяў» у рамках праекта прайшла канцэртная праграма «Сяброўства павязі кроўныя», дзе выступілі фальклорны армянскі ансамбль «Эрэбуні» і фальклорны татар-башкірскі ансамбль «Лейсан»; былі прэзентацыі Мінскага гарадскога армянскага культурна-асветніцкага таварыства «Айастан» і Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Татара-башкірская спадчына "Чышма"». У гэты ж дзень праходзіў мастацкі пленэр з удзелам студэнтаў Беларускага педуніверсітэта. Аздабаў вечарыны стаў дабрачынны канцэрт «Шэдэўры еўрапейскага барока».

«Хто дае пра захаванне гісторыка-культурнай спадчыны»
«Каму неабыхавая будучыня Беларусі»
«Хто вывучае гісторыю свайго Краю»

Краязнаўчая

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Упаляваць гісторыю

Краязнаўца Ігар Пракаповіч выдаў тры новыя кнігі, прысвечаныя гісторыі Пастаўскага раёна. Прэзентацыя выданняў адбылася ў Пастаўскай раённай бібліятэцы.

Самае грунтоўнае з гэтых трох выданняў Ігара Пракаповіча мае назву «За смугою мінулых часоў». У кнізе апісаныя археалагічныя помнікі Пастаўскага раёна. У выданні, над якім аўтар працаваў некалькі гадоў, пададзеныя апісанні 36 гарадзішчаў, 12 селішчаў, 24 курганных могільнікаў і 13 старажытных месцаў культуры. Гэта найбольш падрабязны каталог пастаўскай старасвеччыны (для параўнання: энцыклапедыя «Памяць. Пастаўскі раён» згадвае ўсяго толькі 11 археалагічных помнікаў).

Кніга «Парфорснае паляванне ў Паставах» распавядае пра паляванні курсантаў Акадэміі расійскага генштаба, якія адбываліся ва ўладаннях абшарніка Пшадзецкага. Удзел у такім паляванні залічваўся як практыка па верхавой яздзе. Пры такім спосабе палявання на волю выпускалі звера, на яго нацкоўвалі сабак, і за імі гналіся паляўнічыя на конях. Сярод тых, хто паляваў у Паставах на пачатку XX стагоддзя, – будучы маршал і прэзідэнт Фінляндыі Карл Густаў Манэргейм, знакамты расійскі генерал Аляксей Брусілаў.

Трэцяя кніга – «У пошуках забытага шляху» – прадстаўляе аўтарскую гіпотэзу пра існаванне ў сярэднявеччы воднага шляху, які злучаў басейны Дзвіны і Нёмана праз рэкі

Дзісна, Мядзелка, Нарачанка і возера Мядзел. На карысць гэтай версіі, лічыць краязнаўца, сведчаць зручны для гандлёвых зносінаў водападзел ды мясцовая тапаніміка. Тут з аўтарам можна паспрачацца – тапанімічных доказаў мала і яны нетрывалыя, археалагічных знаходак, якія б сведчылі пра гандлёвыя зносіны, ён таксама не прыводзіць.

На прэзентацыі прысутнічалі пятнаццаць чалавек – мясцовыя настаўнікі, краязнаўцы, творчыя асобы, журналісты. «Матэрыялы аб роднай краіне не такія цікавыя, як здаецца некаторым з нас», – з жалем зазначыў Ігар Пракаповіч.

Яшчэ адной непрыемнай неспадзяванкай стала немагчымасць набыць кнігі. Краязнаўца распавёў, што атрымаў ад выдавецтва толькі лічаныя асобнікі, таму ён не мае кніг на продаж. Пастаўскія чытачы змогуць знайсці выданні ў бібліятэках.

Распавёў Ігар Пракаповіч і пра свае новыя даследаванні. Некалькі гадоў краязнаўца актыўна займаўся тапанімікай Пастаўскага раёна. Праца «Назвы нашых вёсак» друкуецца ў газеце «Пастаўскі край» (поўная яе публікацыя адбылася ў «КГ». – Рэд.). У перспектыве Ігар Пракаповіч мяркуе выдаць кнігу, прысвечаную назвам вёсак, рэк, азёраў Пастаўшчыны, таксама, ў яго ўжо гатовы рукапіс кнігі аб гісторыі Мядзела.

Кастусь ШЫТАЛЬ

Як цікава ўсё пераплятаецца

Капелюшы, лялькі, кветкі, разнастайныя ўпрыгожванні, карціны – усё можна сплесці з гэтага немудрагелістага залацістага матэрыялу – саломы.

Вельмі ўсцешна, што і сёння ёсць людзі, якія захоўваюць народныя традыцыі, радуюць аматараў прыгажосці і фальклору сваімі незвычайнымі і разнастайнымі працамі.

Адна з такіх найцікавых людзей – Вольга Дзмітрыеўна Ткачова. Вось ужо на працягу дваццаці гадоў займаецца яна любімай справай – кожную вольную хвілінку вырабляе незвычайныя рэчы з «золата палёў». Чаго толькі няма ў гэтага «ювеліра»! І кожная рэч зробленая з асаблівым падыходам, у кожную майстрыха ўкладвае кавалачак свайго душы, таму вырабы выглядаюць сапраўднымі шэдэўрамі народнай творчасці.

Як у вопытнага майстра, у Вольгі Дзмітрыеўны ёсць вучаніца, якая штодня наведвае сваю настаўніцу, каб пачуць і пабачыць нешта новае. Тацця-

Таццяна Маспанав

на Маспанав пільна ловіць кожнае слова свайго выкладчыка, замацоўваючы новы прыём. І гэта дае плён – дзяўчынка ўжо выстаўляе свае працы, удзельнічае ў розных конкурсах.

Як добра, што скарб Беларусі – нашыя традыцыі – перадаюцца наступнікам, дзякуючы такім таленавітым і творчым людзям.

Дзмітрый СІМАНАЎ,
вучань гімназіі, г. Рагачоў

Ігар Пракаповіч пад час прэзентацыі

Падпісацца на «Краязнаўчую газету» можна ў кожным паштовым аддзяленні краіны

Індывідуальная падпіска
1 месяц
3 месяцаў
6 месяцаў

Індэкс 63320
5 430 руб.
16 290 руб.
32 580 руб.

Ведамасная падпіска
1 месяц
3 месяцаў
6 месяцаў

Індэкс 633202
5 660 руб.
16 980 руб.
33 960 руб.

Фота Юліі ГОМАН

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Зварот Полацкага зямляцтва і Беларускага фонду культуры

У XII стагоддзі (каля 1159 года) на берэзе Палаты ў Полацку была пабудаваная знакамітая Спаская царква Ефрасіннеўскага манастыра – унікальны помнік Полацкай школы дойлідства. Сцены і слупы знутры былі распісаныя непаўторнымі фрэскамі, якія захаваліся да нашых дзён. Мастацтва полацкіх фрэсак нагадвае жывапіс Ноўгарада і Кіева і звязанае з візантыйскай традыцыяй. Але гэта і высокае самабытнае мастацтва Полацкай зямлі.

Зараз фрэскі знаходзяцца на рэстаўрацыі.

Мы звяртаемся да тых, хто жадае ўнесці свой уклад у рэстаўрацыю і захаванне гэтага непаўторнага цуду старажытнарускага насценнага роспісу, пераводзіць свае дабрачынныя ахвяраванні на рахунак Грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры»:

Р/с 3015741330015 в отд. № 539 г. Мінска ОАО «Белинвестбанк», код 739 (на рэстаўрацыю фрэсак).

Ад Полацкага зямляцтва
Старшыня – пісьменнік і журналіст

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Ад імя Беларускага фонду культуры
Старшыня

Уладзімір ГІЛЕП

Ахвяраванні працягваюць паступаць. Адгукнуліся яшчэ:

**Калектыў рэдакцыі «Полацкі веснік», г. Полацк
Свірыдава Антаніна Антонаўна, г. Полацк**

І дзякуй скажа родны край!

У пачатку мая ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі прайшла вечарына з нагоды 165-годдзя з дня нараджэння класіка польскай літаратуры лаўрэата Нобелеўскай прэміі 1905 г., ганаровага акадэміка Санкт-Пецярбургскай акадэміі навук Генрыка Сянкевіча. Яго кнігі займаюць пачэснае месца ў залатым фондзе сусветнай гістарычнай літаратуры. Паводле ягоных твораў зроблена нямала экранізацыяў на пяці мовах свету. Акрамя літаратурнай значнай і яго грамадская праца. Ён прыклаў шмат намаганняў па ўшанаванні памяці Адама Міцкевіча. Цікава, што польскія чытачы вельмі любілі не толькі яго творы, але і яго самога. Была нават мода на прыкоску і баряду «яку Сянкевіча».

У вечарыне прынялі ўдзел дарадца пасольства Польшчы, намеснік дырэктара Польскага Інстытута ў Мінску Веслаў Раманоўскі, беларускія літаратары, даследчыкі і перакладчыкі твораў Г. Сянкевіча ды іншыя.

Вечарына пачалася з дэманстрацыі відэафільма «Летапісец гісторыі Польшчы» пра творчы шлях пісьменніка, што быў зняты акурат да юбілею.

В. Раманоўскі падкрэсліў: «Вялікі патрыёт Польшчы Г. Сянкевіч належыць не толькі сваёй краіне, але і ўсёму свету. Уадным з артыкулаў пісьменнік абвясціў лозунг: «Праз Айчыну да чалавецтва, а не дзеля Айчыны супраць чалавецтва». У сучаснай інтэрпрэтацыі гэтага

Летапісец гісторыі Польшчы

наказу можна сцвярджаць, што нашая пазіцыя ў Еўропе залежыць ад таго, наколькі мы здолеем захаваць нацыянальную ідэнтычнасць, наколькі з'яўляемся патрыётамі сваіх краінаў». Падзяліўся выступоўца і цікавымі фактамі пра нашчадкаў класіка ды сваімі згадкамі пра іх.

Пісьменнік Міхась Кенька расказаў пра сваю працу над перакладамі твораў юбіляра, а таксама распавёў, як пашчас-

ціла амаль задарма набыць у Вільні томік прыжыццёвага выдання з 80-томнага Збору твораў слаўтага паляка. Навуковец Анатоль Верабей адзначыў прысутнасць уплыву гіста-

рычных раманаў Сянкевіча на творчасць Уладзіміра Караткевіча. Успамінамі пра сваё адкрыццё творчасці класіка падзяліўся Мікалай Хмялеўскі. Штуршком да пачатку дасле-

даванняў гістарычнай прозы пісьменніка яму сталіся сведчанні надзвычайнай любові палякаў да яго раманаў.

Да юбілейнай даты аддзелам рэдкіх кніг і рукапісаў бібліятэкі сумесна з Польскім Інстытутам у Мінску адкрылася выстаўка кніг пісьменніка і публікацыяў пра яго жыццё і творчасць. Прадстаўлены ўсе самыя значныя яго творы як па-польску, так і ў перакладах на беларускую і рускую мовы. Сярод беларускамоўных – «Крыжакі» (Мінск, 1997; пераклад Міхася Кенькі) і «Quo vadis» (Рым, 1956; пераклад кс. Пятра Татарыновіча, перавыдадзены ў Мінску ў 2002 г.; транслітэрацыя з беларускай лацінкі Вітаўта Мартыненкі).

Ганаровае месца занялі прыжыццёвыя выданні твораў класіка – 80-томны Збор твораў, выдадзены ў Варшаве як дадатак да штотыднёвіка «Tygodnik illustrowany», некаторыя асобнікі з іншых збораў яго твораў. Напрыклад, раман «Патоп» у рускамоўным перакладзе Ф. Дамброўскага, выдадзены ў Санкт-Пецярбургу ў 1890 г. Асобнікі выданняў цікавыя і з пункту гледжання гісторыі іх «асабістага жыцця». На многіх захаваліся кніжныя знакі былых уладальнікаў: бібліятэкі Радзівілаў Нясвіжскай ардынацыі, Рускага кніжнага гандлю А.Г. Сыркіна, Дабрачыннага таварыства дапамогі бедным рыма-каталікам у Маскве, гарадскіх бібліятэк Кобрына, Брэста і інш. Цікавыя і гісторыі іх з'яўлення ў фондах навуковай бібліятэкі: некаторыя былі вывезеныя пад час Вялікай Айчыннай у Германію і потым вернутыя ў Беларусь, частка трапіла з іншых бібліятэк ці як падарункі ад чытачоў, нешта было набытае адмыслова.

Літаратура пра жыццё і творчасць пісьменніка прадстаўленая ў асноўным публікацыямі на польскай мове. Сярод іх літаратурныя замалёўкі П. Хмялеўскага «Нашы пісьменнікі» (Кракаў, 1887), даследаванне А. Гуркі «Агнём і мячом» і гістарычная рэчаіснасць» (Варшава, 1934) і інш.

С. АЛАВЕЙКА,
фота аўтара

Па старонках літаратурнага краязнаўства

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Ганна Дарашэвіч вучылася ва Уладзіміра Урбановіча і дагэтуль помніць і шануе свайго настаўніка. Пры ёй ствараўся школьны музей, але на адкрыцці яе ўжо не было. Аднак усе здымкі яе выпускнога класа беражна захоўваюцца на стэндах музея. Паводле ўспамінаў Г. Дарашэвіч, прыбыў настаўнік у школу ў 1952 годзе, а ў 1955-м пераехаў у в. Райцы Карэліцкага раёна, з якой у 1959 годзе вярнуўся ў Валеўку, каб працягнуць настаўніцкую працу. Атрымаў пасаду намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце. Пасля вяртання Уладзіміра Аляксандравіча роля школьнага музея па-

высілася, а яго слава выйшла за межы раёна і нават Гродзенскай вобласці. Музей стаў адным з самых значных краязнаўчых здабыткаў у нашай краіне. Працу У. Урбановіча тады падхапіла шмат людзей, сярод іх вызначыліся такія дзеячы, як Алесь Белакоз у Мастоўскім раёне, поспехі якога прызнаныя на рэспубліканскім узроўні.

Нарадзіўся Уладзімір Урбановіч у простае сялянскае сям'і ў вёсцы Пудзіна (зараз Навагрудскі раён) 1 жніўня 1921 года. У адзінаццаць гадоў скончыў 5 класаў, а далей працаваў разам з бацькамі на гаспадарцы і ўвесь свой вольны час аддаваў самаадукацыі, што

дазволіла яму экстрэмам здаць экзамены за сямігодку. Паехаў у Жыровічы ў 1939 годзе і паступіў у польскую сельскагаспадарчую гімназію. Пасля вызвалення Заходняй Беларусі Урбановічу прыйшлося зноўку здаваць экзамены за 7 класаў. Паспяхова паступіў у Мінскі політэхнічны тэхнікум. Але фашысцкая навала змяніла яго планы. Па вайне Уладзімір Аляксандравіч завочна вучыцца ў педагагічнай вучэльні ў Лідзе, потым завочна навучаецца ў Гродзенскім педінстытуце (1952–1955) на літаратурным факультэце.

Дасягненні У.А. Урбановіча былі заўважаныя. З успамінаў Аляксея Пяткевіча: «З 1958 г. чытаў лекцыі па методыцы літаратурнага краязнаўства на абласных і рэспубліканскіх курсах павышэння кваліфікацыі настаўнікаў. Быў сябрам рэспубліканскага журы па ацэнцы школьных падручнікаў, рэцэнзаваў падручнікі па беларускай літаратуры».

Пакінуў Уладзімір Урбановіч свае здабыткі і ў пісьменстве (першыя публікацыі ў 1938 годзе). А. Пяткевіч: «Аўтар артыкулаў, нарысаў, даследаванняў у навуковых і папулярных выданнях пра мясціны і лёсы пісьменнікаў, выкладанне беларускай літаратуры ў школе, арганізацыю ў ёй навучальнага працэсу, пра друк Беларусі, беларускі фальклор, людзей культуры».

На жаль, уся спадчына У. Урбановіча не сабраная ў адным месцы, як і не сабраная поўная бібліяграфія ўсяго ім апублікаванага, няма пра яго і персанальнай даведкі ў выданні «Энцыклапедыя гісторыі Беларусі». Але не забылася пра яго «Краязнаўчая газета»: апублікавала звесткі

Камень, пастаўлены ў гонар Адама Міцкевіча

ў рубрыцы «Сучасныя беларускія краязнаўцы: Матэрыялы да слоўніка». Шмат сёння працуе Аляксей Пяткевіч (г. Гродна) па аднаўленні імя А. Урбановіча ў нашай памяці, пра што гаворыць даведка ў зборніку «Людзі культуры з Гродзеншчыны».

У свой час я пазнаёміўся з двюма працамі У.А. Урбановіча – «Па дарагіх мясцінах: з вопыту краязнаўчай работы па беларускай літаратуры» (Мн., 1964) і «Шляхамі паэтаў і герояў: з вопыту краязнаўчай работы па беларускай літаратуры» (Мн., 1970). Яшчэ тады яны моцна ўразілі сваёй павучальнасцю і нейкай асабліва добрай энергетыкай. Я ўпэўнены, што яны і сёння не састарэлі.

Пайшоў з жыцця жыхар Валеўкі 9 лютага 1999 года. Сёння тут захоўваюць і шануюць памяць мясцовага краязнаўца, настаўніка Уладзіміра Аляксандравіча Урбановіча.

Не толькі я так мяркую: карысна было б правесці навукова-практычную канферэнцыю ў гонар краязнаўца, устанавіць стыпендыю сярод мясцовых настаўнікаў, названую яго імем. І канечне ж, у вёсках Пудзіна і Валеўка ўшанаваць імя выбітнага краязнаўца і настаўніка.

Міхась МАЛІНОЎСКІ,
г. Баранавічы

Галоўнае язычніцкае капішча старажытнай Літвы – Радагошча паблізу в. Валеўка (месца правядзення першага рэспубліканскага свята «Купале»)

Надпіс на нічыйным крыжы

Раскрытая таямніца

«Археологічныя розысканія ў окрестностях г. Полоцка» – пад такой назваю ў некалькіх нумарах «Віцебскіх Губернскіх ведамасцяў» 1860-х гадоў, у неафіцыйнай іх частцы, друкаваў свае нататкі выкладчык Полацкага духоўнага вучылішча, вядомы краязнаўца Ксенафонт Гаворскі. Няма ла працаваўшы на ніве вывучэння нашага краю, ён пакінуў шэраг адкрыццяў, што маюць каштоўнасць для далейшага гістарычнага даследавання Полаччыны.

На жаль, час і людзі далёка не заўсёды беражліва захоўваюць матэрыяльныя веці сваёй гісторыі. І калі зацікаўлены чалавек і цяпер яшчэ змог бы знайсці ў ваколіцах Полацка апісаную Гаворскім Альгердаву дарогу (XIV ст.) ці агледзець унікальныя, працягласцю больш за паўкіламетра, земляныя ўмацаванні Глінскага замка (XVI ст.), то няўдачай скончылася б спроба ўбачыць старажытны каменны крыж з выбітым на ім тэкстам, што спрадвеку стаяў на Дзісенскім адгалінаванні вышэйпамянутай дарогі ў в. Бяздзедавічы, у маентку мясцовага шляхціца Абрампальскага. У свой час і мая спроба адшукаць крыж не ўвянчалася поспехам. Тады падумалася, што, хутчэй за ўсё, гэта адна з многіх безваротных стратаў мінулага, духоўнага бязладдзя стагоддзя. Але мінула шмат гадоў, і здарылася неверагоднае – крыж адшукаўся!

Упершыню гэтую вядомую ўсёй Ветрынскай акрузе каменную скульптуру апісаў у сваіх дзённіках 1818 года даследчык беларускіх старажытнасцяў Пётр Кепен. Тады ж ён зрабіў спробу прачытаць тэкст, але, разабраўшы дробязь, кінуў гэты занятак, спаслаўшыся на кепскую захаванасць надпісу. Восенню таго ж года крыж у маентку Бяздзедавічы аглядалі архімандрыйт І. Шулакевіч і паліцамайстар Дзвінскага судаходства Масальскі, пра што і паведамлялася ў яго рапарце генералу Е.Ф. Канкрыну, вядомаму даследчыку Барысавых камянёў. Амаль праз сорак гадоў агледзеў крыж і паспрабаваў прачытаць надпіс Гаворскі. Але і ён расчытаў не больш, чым Кепен. Узгадваецца гэты крыж і ў працах нашай сучаснасці, кандыдата гістарычных навук Людмілы Дучыц. Так, ужо вядомым навуцы, але неразгаданым праляжаў ён больш за сто гадоў, пакуль гаспадар мясцовай сялянскай сядзібы не закапаў крыж у зямлю.

Аднак у 2008 годзе крыж быў адкапаны, дзякуючы актыўнаму ўдзелу мясцовых жыхароў, у прыватнасці, Сяргея Мікалаевіча і Валерыя Сяргеевіча Казловых, Аллы Васільеўны Шпак, а намаганнямі даследчыцы Ветрынскага

дзя да н.э. Гэта адпавядае часу з'яўлення тут першых людзей, што прыйшлі пасля адступлення Валдайскага ледавіка. На новых землях людзі абсталёвалі сваё жыццё, асвойвалі новыя водныя шляхі, пракладалі наземныя дарогі. Як вынік, з часам з'явілася патрэба ў якім-небудзь абазначэнні гэтых шляхоў. І час знайшоў па-свойму ўніверсальнае вырашэнне: у якасці прыдарожных тычак выкарыстоўваць крыжападобныя каменныя фігуры, што адначасова ўва-

краю Вольгі Сітдзікавай стала магчымай экспедыцыя, што прывяла ў выніку да поўнага прачытання тэксту і разгадкі найбольш верагоднай гісторыі старажытнага крыжа.

Абапіраючыся на мінулы вопыт вывучэння такіх прадметаў, улічваючы форму, спосаб вырабу і іншыя асаблівасці, крыж гэты ўпэўнена можна аднесці да найстаражытных антрапаморфных (чалавекападобных) фігураў, час вырабу якіх у сусветнай практыцы ўмоўна прыпадае на эпоху бронзы, што для нашага рэгіёну адпавядае II тысячагоддзю да н.э. Аднак аналіз легендаў і паданняў, сабраных вучонымі-энтузіястамі на працягу XIX і XX стагоддзяў, раскажаў мясцовых старажылаў, а таксама ўласных назіранняў дае ўсе падставы аднесці час вырабу такіх чалавекападобных фігураў да верхняга палеаліту ці мезаліту (сярэдняму каменнаму веку), г.зн. да X ці IX тысячагод-

саблялі пэўных язычніцкіх багоў і служылі прадметамі пакланення. На прыклад бок такіх крыжоў звычайна наносіліся барэльефныя выявы разнастайных язычніцкіх сімвалаў. Варта адзначыць, што такія ж каменныя скульптуры ўстанаўліваліся і на старажытных сямейных капішчах (археалагі часам памылкова адносяць іх да гарадзішчаў-прыстанішчаў), якія выкарыстоўваліся выключна дзеля выканання язычніцкіх рэлігійных абрадаў, а больш за ўсё – для сходаў суродзічаў, для вяршэння суда і рашэння іншых надзённых праблемаў.

Звычай праводзіць выязныя суды на нейтральнай тэрыторыі, па-за паселішчамі, захаваўся да нашых дзён сярэднявечча, а рашэнні суда, які самі суды, доўга яшчэ называлі копынімі. Помнікі такога тыпу даволі добрай захаванасці нярэдка яшчэ можна сустрэць на Полаччыне. Наш жа крыжападобны камень-чалавек, абе-

рагаючы і накіроўваючы вандроўнікаў, шмат тысячагоддзяў так і стаяў каля скрывавання дзвюх важных дарог. У такім язычніцкім абліччы праіснаваў ён да прыходу на нашу зямлю Хрысціянства. Аднак перш чым асвяціць, з яго былі прыбраныя ўсе язычніцкія сімвалы (сляды гэтай апрацоўкі выразна прагледжваюцца дагэтуль), а ў верхняй частцы быў дадаткова выбіты невялікі праваслаўны крыж на круглай «галгофе».

Вывучыўшы формы і спосабы адлюстравання «галгофы» і крыжа і правёўшы магчымы параўнальны аналіз з традыцыйнымі выявамі старажытных праваслаў-

сія памяць поставлена по рабе божей Аксинии или по мужу Ркоучи Будниковна [ре]ставилася року #АХН# (1650) А поставилъ сынъ по матце Роман Будникович у року #АХНА# (1651)».

З прачытанага вынікае, што крыж быў выкарыстаны для нанясення надпісу ў памяць пра чалавека, канкрэтна – пра маці. Такія надпісы, з выкарыстаннем для іх старажытных (нічыйных) крыжоў, асабліва характэрныя для позняга сярэднявечча, і рабіліся яны, як правіла, у памяць пра людзей, што прапалі без вестак у сваім краі ці загінулі на чужыне. Да ўсяго варта яшчэ дадаць немалаважныя для нас звесткі, атрыманыя з дакументаў, знойдзеных даследчыцай свайго радаводу Г. Гайдук. У пацвярджэнне свайго паходжання са старажытнага полацкага шляхецкага роду Малахоўскіх яна прыводзіць некалькі розначасовых запісаў земскага суда Полацкага ваяводства, у якіх няма месца займаюць справы аб зямельных цяжбах гэтага роду. Сярод іх уладанняў Янкоўшчызна, Погаўшчызна і маентак Нача паміж 1661-м і 1771-м гадамі заўсёды ўпамінаюцца землі закладнага маентка Буднікава, безумоўна ж, на той час звязанага з вядомымі нам імёнамі Аксінні і Рамана Будніковічаў. Невядома пакуль, дзе дакладна знаходзіўся гэты маентак, але, верагодна, менавіта на старажытным крыжы, што стаіць на яго зямлі, і быў зроблены памятны надпіс.

Якія-небудзь сведчанні ўпамінання ў гэтых мясцінах Будніковічаў пасля 1651 года пакуль не знойдзеныя. Хутчэй за ўсё яны пакінулі гэты край, перасяліліся ў Мажайск і Віцебск, дзе і ўзгадваюцца ўжо як спадкаемцы віцебскага мешчаніна Андрэя Буднікава, што заснаваў у 1790 годзе кафельны завод на Узгор'і. Таму не выключана, што і цяпер дзесьці на Віцебшчыне жыўць нашчадкі тых Будніковічаў, вядомых ў нашым краі з XV стагоддзя.

Так мы сталі відавочцамі выключнага выпадку, калі на прамых і ўскосных сведчаннях стала магчымым аднаўленне шматтысячагадовай гісторыі аднаго з найстаражытных каменных помнікаў Полаччыны, лёс якога на працягу існавання цесна пераплёўся з лёсамі пакаленняў многіх людзей. Але поўнае аднаўленне гэтай гісторыі стала магчымым толькі пасля прачытання тэксту, выбітага на крыжы. Спатрэбілася амаль два месяцы ўпартай агульнай працы, і асабліва працы гісторыкаў і спецыялістаў па эпіграфіцы – Ігара Залілава і Льва Данько, дзякуючы чаму завяршылася пачатае П. Кепенам і К. Гаворскім і прыдчынілася яшчэ адна таямніца Полацкай зямлі.

Сяргей ГЛУШКОЎ

Каляровыя «маляванкі» Марыі Кулецкай

Гавораць, што творчасць – гэта адлюстраванне душы. У кожнага мастака, які ў адрозненне ад звычайнага чалавека нават у паўсядзёнасці заўважае прыгожае, ёсць свой непаўторны почырк, толькі яму ўласцівая манера, характар працы.

Асаблівае месца сярод беларускіх мастакоў-сучаснікаў належыць Марыі Кулецкай, сябру Саюза народных майстроў Беларусі, абласнога Саюза майстроў «Скарб», чалавеку, які працуе ў розных мастацкіх жанрах, – жывапісе, графіцы, скульптуры, дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве. Пра такіх у народзе кажуць – «залатыя рукі».

Нарадзілася М. Кулецкая ў 1950 г. на Пружаншчыне ў вёсцы Навасёлкі. Вучылася ў мясцовай школе, потым у мастацкім прафесійным вучылішчы ў Бабруйску, бібліятэчным тэхнікуме ў Магілёве. Працавала ў Пружанскай дзіцячай бібліятэцы, зараз – у гарадскім Палацы культуры.

Паводле словаў Марыі Мікалаеўны цікавасць да творчасці была ўласцівая ёй з дзяцінства. Яна з маленства была акружаная таленавітымі людзьмі – бацькамі, роднымі, суседзямі ў Навасёлках і Кабылаўцы. Менавіта ўплыў бацькоў, вясковых настаўнікаў Мікалая Рыгоравіча і Еўдакіі Мікітаўны Клімашэвічаў, лічыць яна вызначальным у сваім лёсе. Гэта яны прывілі пачуццё прыгажосці, першыя мастацкія навыкі, навучылі бачыць незвычайнае навокал.

Працы М. Кулецкай вызначаюцца дасканаласцю, павагай да матэрыялу (саломы, шкло, папера, палатно, дрэва). Сёння можна ўбачыць яе насценныя роспісы і афармленне інтэр'ераў ва ўстановах раёна, саламяныя і жывапісныя творы, скульптуру і вышыўку, якія ўпрыгожваюць дамы пружанцаў. Яе графічныя працы друкаваліся на старонках газет «Літаратура і мастацтва», «Чырвоная змена», часопіса «Маладосць».

Аднак вядучае месца ў яе творчасці займае мастацкая тэхніка «роспіс па шкле». Менавіта Марыя Мікалаеўна першай у Беларусі стала адраджаць гэтае забытае традыцыйнае народнае мастацтва «маляванак». Зараз яе творы знаходзяцца ў калекцыях Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, музея Брэсцкай крэпасці, Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, музея-сядзібы «Пружанскі палацк», прыватных асобаў у розных краінах свету.

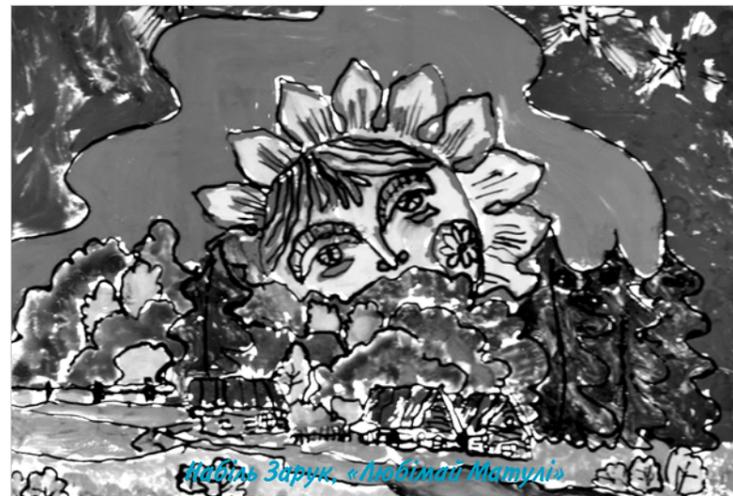
Пазнаць «шкляныя» карціны пружанскай мастачкі можна адразу. Яны насычаныя ярка-чырвонымі, зялёнымі, сінімі, жоўтымі фарбамі, ствараюць у гледача пачуццё свята, аптымізму, шчасця. Аднак за прастай ма-

нерай іх выканання, быццам бы не вельмі глыбокім сюжэтам, нескладанай каларыстычнай гамай хаваецца выбітнае мастацтва. Нягледзячы на тое, што прыкладам для творчасці М. Кулецкай з'явіліся працы самадзейных майстроў першай паловы ХХ ст. з наіўнымі сюжэтамі, яе творы не сталі спробай рэанімацыі старога мастацтва. Марыя Мікалаеўна, адштурхнуўшыся ад прыёмаў і метадаў традыцыйных «вясковых маляванак», прафесійна перасэнсавала гэтыя ўзоры народнай творчасці і фактычна адраділа гэты від дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва на якасна новым узроўні, дазволіўшы яму арганічна ўпісацца ў сучаснае жыццё. Толькі чалавек з багатым унутраным светам, які сапраўды ўлюбёны ў свой край, паважае яго гісторыю і культуру, можа так проста і ў той жа час змястоўна адлюстроўваць прыгажосць.

М. Кулецкая гаворыць: «Я знаёмая з новымі веяннямі ў мастацтве. Паважаю тых, хто працуе ў новых накірунках, звяртае ўвагу на абавязковыя, сімваліку, абстракцыю. Да таго ж гэта зараз папулярна, прыносіць прыбытак. Я таксама магу ствараць падобныя творы. Але гэта не маё. У мяне свая ніша, свай бачанне і прыярытэты ў творчасці. Люблю і душой адчуваю тое, што блізкае з дзяцінства, што выклікае гара-

чы водгук у маім сэрцы. Бачу, што гэты «народны стыль» цікавіць не толькі мяне, і гэта дае сілы працаваць. Задача творчага чалавека – дарыць радасць людзям, абуджаць у іх станоўчае, паважаць гледача».

Народны майстар М. Кулецкая – нястомны папулярызатар мастацтва «маляванак», чалавек, які шчодро дорыць свае веды і творчасць людзям. Яе задавальненнем сустракаюць не толькі на радзіме, дзе яна неаднаразова праводзіла майстар-класы ў дзіцячых садках і школах раёна, сацыяльным прытулку, аграрна-тэхнічным каледжы, музеі-сядзібе «Пружанскі палацк», але і

Аліна Сасноўка. «Любімай матулі»

Аліна Сасноўка. «Гарнік на палічцы»

Марыя Кулецкая, «Сябі» Аляксандра Неўскага»

ў іншых рэгіёнах Беларусі, і за мяжой. У 2009 г. пад час майстар-класа ў г. Бельск-Падляскі (Польшча), каб навучыцца мастацтву «маляванак», людзі ехалі за дзесяткі кіламетраў, за шкло селі нават амерыканскія студэнты і шведская дзяўчынка. Цікава, што не ўсе валодалі беларускай ці рускай мовай, але мову мастацтва і шчырасці здолелі зразумець усе. А ў 2010 г. у «Пружанскім палацку» адбылася сустрэча М. Кулецкай з кіраўніцтвам нацыянальнай

асацыяцыі майстроў Швецыі, дзе яна пазнаёміла замежных гасцей са сваёй творчасцю і кожнаму падаравала свае «шкляныя».

«Займацца творчасцю можа любы чалавек. Галоўнае, каб было жаданне вучыцца і цярыцца. Імкненне да прыгажосці жыве ў кожным. Каб тварыць, не абавязкова быць прафесійным мастаком. Трэба мець фантазію, назіральнасць і неабякавую да характава душы», – вось творчае крэда М. Кулецкай. Яна дазволіла Марыі Мікалаеўне стаць не толькі выдатным мастаком, але і добрым педагогам, якога любяць вучні і па-

важаюць іх бацькі. З 2006 г. пры пружанскім Палацы культуры існуе клас народнай творчасці, дзе дзеці і дарослыя вучацца пісаць па шкле. За час існавання з яго выйшла больш за 300 выхаванцаў – аматараў народнага мастацтва. Сёння заняткі наведваюць 45 вучняў, якія ідуць да Марыі Мікалаеўны самі, іх ніхто не прымушае. Вось ён – прыклад чалавека, які дорыць сябе людзям. Аб дзейнасці класа народнай творчасці, якім кіруе М. Кулецкая, ведаюць многія: брэсцкае тэлебачанне зняло аб ім фільм, неаднаразова расказвалі на радыё, пісалі ў газетах.

Пружанская мастачка актыўна ўдзельнічае ў грамадска-мастацкім жыцці Беларусі і Польшчы. Штогод яна прадстаўляе свае новыя працы на вернісажах Беларускага саюза майстроў народнай творчасці «Вясновы букет» і «Калядныя ўзоры», Днях беларускага пісьменства і друку, святах прадаўнікоў вёскі «Дажынкi». М. Кулецкая ўдзельнічае ў міжнародных кірмашах народных майстроў: «Кірмаш зубра» (г. Гайнаўка) і «Купальская ноч чароўная» (г. Белавежа), Ягелонскі кірмаш (г. Люблін). У 2008 г. разам з іншымі майстрамі Брэсцчыны яе «маляванкі» ўпрыгожылі Палац Рэспублікі на мерапрыемствах, прымеркаваных да Дня Перамогі.

Яе працы ў 2009 г. былі прадстаўлены на перасоўнай выстаўцы майстроў народнай творчасці «Вандроўка па Палессі», якая аб'ехала ўсю Брэсцчыну. У 2010 г. творы мастачкі «Пружанскі палацк» і «Муха і Вец» сталі фіналістамі рэспубліканскага конкурсу «Лепшы беларускі сувенир».

Адметна, што дзейнасць гэтага самабытнага аўтара цікавіць як аматараў, так і даследчыкаў. Матэрыялы аб М. М. Кулецкай друкавалі шматлікія беларускія і еўрапейскія выданні. Весткі аб ёй змешчаны ў рэспубліканскай энцыклапедыі «Хто ёсць хто?» (2009 г.). М. Кулецкая адзначаная шматлікімі ўзнагародамі ў галіне адраджэння беларускай культуры.

Марыя Мікалаеўна Кулецкая – сціплы і адкрыты чалавек, які вельмі крытычна ставіцца да сваёй творчасці. Можна сцвярджаць, што яна адносіцца да той групы сапраўдных беларускіх майстроў-прадаўнікоў, мастакоў-альтруістаў, якія больш аддаюць, чым патрабуюць узамен.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік
фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі палацк»

Едучы з Мінска у музей матэрыяльнай культуры «Дудуткі», многія з экскурсантаў, калі не большасць з іх, і не ведаюць, што мінаюць перад паваротам на Наваполле цікавую, багату на гісторыю вёску Бахаравічы. А мы давайце зробім у гэтым паселішчы прыпынак і разгорнем хаця б некаторыя старонкі з памяці паселішча.

Словам, прыпынак – у Бахаравічах Пухавіцкага раёна.

У вёсцы нарадзіўся Мікалай Астапавіч Алексютовіч (1921–1967) – беларускі філосаф, публіцыст. У 1955 годзе ён абараніў кандыдацкую дысертацыю. Ранняя смерць забрала ў іншы свет таленавітага вучонага, філосафа. У 1958 годзе выйшла кніга М. Алексютовіча «Скарына, яго светапогляд і дзейнасць». Выданне сталася падзеяй у культурна-асветніцкім жыцці Беларусі. Былая жыхарка вёскі Бахаравічы, сённяшняя масквічка Соф’я Астроўская ўспамінае:

– Маці Міколы звалі Астапіха. У яе быў добры сад з раннімі яблыкамі. Гадала жанчына ўнучку Тому (дачка Сося працавала ў Мінску). І нас, малых дзятчын, часта вала яблыкамі, зрэдку – і цукеркамі за тое, што бавіліся з яе малою. Коля Алексютовіч (звалі яго Коля Астапаў) быў прыгожы, цёмнавалосы. Прыязджаў дамоў на легкавой аўтамашыне «эмцы» з вельмі прыгожай жонкай Марыяй, доктаркай. Разам з імі прыязджала дачушка Алена. Коля падахвоціў бахаравіцкіх вы-

«Люблю вясковую айчыну!»

пускнікоў першага выпуску дзясятага класа Грабенскай школы паступаць у БДУ. Але скончыла філалагічны факультэт БДУ толькі стрыечная сястра Міколы – Валя. Астатнія падаліся ў «наргас»...

...Можна, родам Мікалай Алексютовіч з тае сям’і, што і Канстанціна Алексютовіча, харэографа, у свет выпусціла?..

Так, Бахаравічы – радзіма балетмайстра Канстанціна Андрэевіча Алексютовіча (8(20).05.1884 – 6.02.1943). У 1921–1928 гадах ён працаваў балетмайстрам БДТ-1 (Купалаўскага тэатра). Ставіў абрадавыя гульні, танцы, караводы ў спектаклях па п’есах Міхася Чарота «На Купалле», Васіля Гарбацэвіча «Вяселле». Дачка нашага земляка Ларыса Алексютовіч (нарадзілася ў Мінску ў 1913 годзе), якая таксама, несумненна, была знаёмая з Бахаравічамі, напісала пра свайго бацьку цікавае манаграфічнае даследаванне – «Балетмайстар К. Алексютовіч. Жыццё і творчы шлях» (1984).

Але ж вернемся да згадак пра Міколу Алексютовіча і яго пакаленне. Улетку 1948 года, калі яшчэ быў студэнтам, Мікола бавіў час на канікулах у роднай вёсцы. Прыехаў з педінстытута і

яго сябар Міхась Шэлехаў (бацька вядомага паэта Міхася Шэлехава, які нарадзіўся ў Давыд-Гарадку, што на Століншчыне). Моладзі ў Бахаравічах хапала. Студэнты арганізавалі драматычны гурток. І ў калгасе «Новыя Бахаравічы» паспявалі працаваць, і ў пастаноўках прымалі ўдзел. Міхась Шэлехаў тады напісаў п’есу «Партызаны». Дазвол на яе пастаноўку даваўся браць у Рудзенскім райкаме партыі (у тых гадах было іншае адміністрацыйнае дзяленне). Зразумела, зацвердзілі. Пісаў жа чалавек у тэме дасведчаны – былы партызан, удзельнік многіх падзей. «Партызаны» паставілі ў Бахаравічах двойчы. Міхась выконваў ролю партызана, Мікола Алексютовіч – нямецкага каменданта. Пасля Бахаравічаў паказалі пастаноўку ў вёсках Дудзічы, Асака, Грабень. Усюды дабіраліся пешшу. У 1949 годзе ў час летніх канікулаў драмгурток ставіў класіку. Студэнты стварылі ў Бахаравічах хор, у якім саліравалі, зразумела, Шэлехаў і Алексютовіч.

У 1949 годзе «чырваназнаўка» Дуся Лось (будучая паэтэса Еўдакія Лось) папрасіла Міхася напісаць пра бахаравіцкае студэнцкае лета ў газету. Цытую па «Чырвонай змене». З кароткага агляду

пісем чытачоў «Дапамога вёсцы»: «Студэнт Мінскага педагогічнага інстытута імя Горкага Міхаіл Шэлехаў у сваім пісьме расказвае: “Летнія канікулы я праводзіў у родным калгасе “Новыя Бахаравічы” Рудзенскага раёна. Разам са сваім сябрам студэнтам Міколам Алексютовічам мы працавалі ў полі, а вечарам з моладзю развучвалі новыя песні і рэцэпавалі п’есы. За гэты час мы паставілі “Хто смяецца апошнім” Кандрата Крапівы і “Старыя сябры” лаўрэата Сталінскай прэміі Малюгіна”...»

З у вёсцы Хорск Столінскага раёна. Гэта паблізу Давыд-Гарадка, у якім Міхась Уладзіміравіч болей за 20 гадоў працаваў дырэктарам СШ № 2. У гады Вялікай Айчыннай вайны, з кастрычніка 1942 года, Шэлехаў партызаніў у атрадзе імя Суворова 2-й Мінскай партызанскай брыгады. Пасля ваяваў у складзе 5-й ударнай арміі 1-га Беларускага фронту. За мужнасць і гераізм і баявы салдат адзначаны ордэнамі Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны I ступені, медалямі «Партызану Айчыннай вайны» I і II ступеняў ды іншымі адзнакамі доблесці. Ужо ў мірны час атрымаў медаль «За доблесную працу», знак «Выдатнік народнай

адукацыі СССР», Ганаровую граматы Вярхоўнага Савета БССР.

Доўгія гады свайго жыцця Міхась Уладзіміравіч займаецца гісторыка-краязнаўчай працай. Яго публікацыі з’яўляюцца на старонках «Звязды», «Настаўніцкай газеты», «Народнай трыбуны», газетаў «Навіны Палесся», «Заря», «Жыткваіцкія навіны», «Пухавіцкія навіны». У Брэсце пабачыла свет грунтоўная кніга М. Шэлехава «Давыд-Гарадок. Час і людзі». Школа, у якой працаваў Міхась Уладзіміравіч, выгадала чатырох пісьменнікаў – Георгія Марчука, Уладзіміра Глушакова, Леаніда Дранько-Майсюка, Міхася Шэлехава. Два з іх – лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Міхась Міхайлавіч Шэлехаў – сын нашага земляка. Піша вершы на беларускай, рускай, украінскай мовах. Адзін з твораў Міхася Шэлехава-малодшага ўключаны ў анталогію паэзіі XX стагоддзя «Строфы века», укладзеную Яўгенам Еўтушэнкам. Сыну нашага земляка таксама знаёмыя сцежкі бацькавай маладосці – не аднойчы Міхась бываў у Бахаравічах і іх ваколліцах.

Не губляе Міхась Уладзіміравіч Шэлехаў сувязь з Пухавіччынай: лістуецца з гарэцкім музеем «Партызанская слава», наведваецца ў Бахаравічы, Дудзічы, дзе некалі вучыўся. Калі сустракаемся, або ў лістах, – Шэлехаў дошчыць часта згадвае сваіх партызанскіх сяброў, мясціны, дзе даваўся змагацца з нямецка-фашысцкімі акупантамі, родныя пухавіцкія вёскі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Калекцыянерам, і не толькі

Праект захавання полюсаў і ледавікоў

Беларуская пошта выпусціла дзве маркі, прысвечаныя ахове полюсаў і ледавікоў. Апошнім часам клімат Зямлі з-за многіх прычынаў імкліва мяняецца ў бок глабальнага пацяплення. Такія змены вядуць да кліматычнай перабудовы. Растанне ледавікоў і змяншэнне напружанасці магнітнага поля планеты цягне за сабою незваротныя наступствы. Каб звярнуць увагу на гэта, Міжнароднае бюро

Сусветнага паштовага саюза прапанавала арганізоўваць выпуск паштовых марак на тэму захавання полюсаў і ледавікоў. Беларускае Міністэрства сувязі і інфарматызацыі падтрымала праект.

На марцы № 864 адлюстраваная Антарктыда і яе «гаспадары» – пінгіны, на марцы № 865 – Арктыка і белы мядзведзь, на абедзвюх змешчаны сімвал у выглядзе крышталіка лёду, які рэкамендаваны Міжнародным бюро для краінаў-удзельніцаў праекта «Захаванне полюсаў і ледавікоў». На купонах малых аркушаў мастак Уладзіслаў Шэвардзін адлюстра-

ваў такія экалагічныя праблемы, як забруджанне атмасферы, парніковы эффект, таянне ледавікоў, што ўзнікаюць з-за дзейнасці чалавека.

Памер марак – 28x40 мм, наклад – па 50 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 5 марак і купон, а таксама ў малым аркушы па тры серыі ў кожным (наклад 10 тысячаў асобнікаў). У дзень выхаду ў абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень» (іх намаляваў У. Шэвардзін).

3 балотаў – на марку

Выйшла марка № 866, з серыі «Птушка года». Рашэннем грамадскай арганізацыі «Ахова птушак Бацькаўшчыны» сёлетняй птушкаю года абвешчаны вялікі кулён (па-руску большой кроншнеп). На ёй змешчаныя лагатыпы міжнароднай арганізацыі па ахове птушак «BirdLife International» і беларускай «АПБ».

Кулён належыць да сямейства бекасавых, пашыраны ў Еўропе, Заходняй Азіі, Манголіі, на паўночным усходзе Кітая, заходняй і цэнтральнай частцы Сібіры. У Беларусі – рэдкі пералётны від, колькасць якога скарачаецца. Спарадычна трапляецца па ўсёй тэрыторыі краіны, часцей – на Паазер’і і Палессі. Жыве на буйных вярховых і нізінных балотах, вільготных травяністых лугах у поймах рэк і азёраў. Колькасць змяншаецца з-за асушэння балотаў і здабычы торфу, зменаў кліматычных умоваў у часнаседжвання. Корміцца насякомымі, малюскамі,

чарвякамі, павукамі, ягадамі; каб здабыць водных беспазваночных, дзюбу апускае глыбока ў ваду.

Даўжыня цела прыкладна 60 см, маса каля 1 кг. Агульная афарбоўка бура-шэрая з чорнымі стракацінамі, уздоўж галавы і грудзей вузкія стракаціны, надхвосце белыя. Даўжыня дзюбы 12–18 см, загнутая ўніз. Ногі доўгія. Лётае плаўна, з рэдкімі ўзмахамі крылаў. Прылятае ў канцы сакавіка (у паўднёвых раёнах), на поўначы – у пачатку красавіка. Гняздуецца невялікімі калоніямі, радзей асобнымі парамі. У гнездавы перыяд вельмі асцярожны. Птушаняты вылупляюцца ў канцы мая – чэрвені. Адлятае невялікімі чародкамі ў ліпені-жніўні. Зімуе на Міжземнаморскім узбярэжжы і ва Усходняй Афрыцы.

Мастак мініяцюры Аляксандр Міцянін, памер – 37x26 мм, наклад 70 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушы па 7 марак і купон.

У дзень выхаду на паштамце Мінска праводзілася спецагашэнне на канверце «Першы дзень» (мастар А. Міцянін). Да выпуску падрыхтаваная таксама паштоўка для картмаксімума.

Юбілей Крыжа Ефрасінні

З нагоды 850-годдзя стварэння Крыжа Ефрасінні Полацкай беларуская пошта выдала два блокі, прысвечаныя гэтай даце. У блоку № 80 змешчаныя марка № 867, а ў блоку № 81 – марка № 868, на якіх выявы ўнікальнага помніка старажытнабеларускага ювелірнага мастацтва, рэлігійнай і духоўнай святыні беларусаў. Нагадаем, што выраблены ён быў у 1161 годзе як каўчэг для захавання хрысціянскіх рэліквіяў на замову Святой Ефрасінні полацкім майстрам Лазарам Богшам. Захоўваўся ў Полацку; з 1929 па 1941 год – у Магілёўскім краязнаўчым музеі, адкуль у па-

чатку Вялікай Айчыннай вайны знік. У 1997 годзе брэсцкі мастак-ювелір Мікалай Кузьміч вырабіў поўнапамерную копію Крыжа. Яна была асвечаная і перададзеная ў Свята-Ефрасіннеўскі манастыр у Полацку.

Мастацкае аздабленне выпуску зрабілі Андрэй Мамаеў і Іван Лукін, памер марак у блоках 26x37 мм, блокаў – 75x90 мм, наклад – па 10 тысячаў асобнікаў. Пры вырабе абодвух блокаў скарыстанае кангрэўнае цісненне, а другога – і тэрмічнае цісненне металізаванай фольгай залацістага колеру.

У дзень выхаду блокаў у абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецагашэнне на канвертах «Першага дня» (іх намаляваў А. Мамаеў).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

«Беларускі воўк» у рускай крытыцы

Гісторыя яго жыцця не вывучаецца ў школьнай праграме, імя нельга знайсці ў даведніках па беларускай літаратуры. Рускі філосаф Васіль Розанаў называў яго «беларускім ваўком». Ваўком таму, што нарадзіўся ён у Тамбове. Я вяду гаворку пра таленавітага пісьменніка, крытыка, журналіста і дзяржаўнага дзеяча Уладзіміра Людвігавіча Кігна, вядомага пад псеўданімам Дзедлаў. Сёлета споўнілася 155 гадоў з дня яго нараджэння.

Накід партрэта У. Кігна (мастак Апалянар Васняцоў)

Бацька Уладзіміра, Людвіг Іванавіч, быў чыноўнікам, аднак выяўляў сябе і ў журналістыцы. Маці будучага пісьменніка Елізавета Іванаўна – прадстаўніца беларускага шляхецкага роду. Ёй падабаўся фальклор, і жанчына выдала збор беларускіх народных песень. У такой атмасферы любові да навукі і творчасці выхоўваліся трое дзяцей сям’і Кігнаў.

Калі Валодзю было чатыры гады, здарылася бяда: у Тамбове згарэў іх дом, і сям’і давялося змяніць месца жыхарства. Спачатку яны пасяліліся ў вёсцы Фёдараў-

ка, што пад Рагачовам. А пазней сямейства набыло паселішча Дзедлава. Потым Уладзімір Кігн няраз будзе падпісвацца псеўданімам «Дзедлаў». Цяпер у Фёдараўцы мала хто памятае былых гаспадароў вёскі. Але якраз дзякуючы Кігнам яна стала цэнтрам духоўнага жыцця Рагачоўскага павета.

У друку ўпершыню Уладзіміра Людвігавіча ўбачылі ў 80-я гады XIX стагоддзя. Сярод шэрых, нічым не прыкметных публікацыяў зазіхацелі артыкулы, якія друкаваў у пецяярбургскай газеце «Неделя» нейкі Дзедлаў. Імя гэтага аўтара

адразу заваявала ўвагу. У той час у таленавітага журналіста было падрыхтаванае і першае апавяданне «Экзамен зрелости» аб перажываннях студэнта перад іспытамі. Іншым прызначаннем Уладзіміра была крытыка. Кігн-Дзедлаў рабіў крытычныя разборы раманаў і аповесцяў Міхаіла Салтыкова-Шчадрына, Дзмітрыя Маміна-Сібірака, Васіля Дзенчанкі і іншых вядомых пісьменнікаў таго часу.

Гябрамі Дзедлава былі выдатныя асобы XIX стагоддзя: хімік Дзмітрый Мендзялееў, мастакі Ілля Рэпін, Віктар Васняцоў, Іван Шышкін, паэт Апалянар Майкоў. Акрамя таго, літаратар вёў сяброўскую перапіску з Антонам Чэхавым. Дзедлаў шмат вандраваў, вынікам чаго станавіліся кнігі – пра Кіеў, Парыж, Італію, Егіпет, Маньчжурію... Жонкі і нашчадкаў у пісьменніка не было, і рукапісы, што ён марыў выдаць як поўны збор твораў, так і засталіся на літасць часу. Але як і іншых забытых пісьменнікаў пачынаюць друкаваць праз дзесяцігоддзі або нават стагоддзі, так і творчую спадчыну Дзедлава расіяне пачынаюць нанова адкрываць у пачатку нашага стагоддзя. Да вяртання імя і творчасці нашага земляка спрычыніўся дырэктар Інстытута сацыяльнай памяці Расійскай акадэміі вядомых навук Аляксандр

Ужанаў, таксама ураджэнец Рагачоўшчыны. Перад юбілеем пісьменніка быў створаны беларуска-расійскі аргкамітэт, з’явіліся манаграфіі, у 2006 годзе выйшла з друку кніга «Сашенька». Тады ж на могільках у Фёдараўцы, дзе пахаваны Уладзімір Кігн і ягоныя родныя (на жаль, магілы моцна пацярпелі ў 1930-я гады), прайшла памінальная цырымонія; свой унёсак ва ўшанаванне памяці роду абавязаўся зрабіць і мясцовы Доўскі сельскі Савет; прайшлі памятныя мерапрыемствы ў Гомелі і Магілёве.

Я лічу, што мы павінны ганарыцца сваім земляком. Сумна і сорамна ўсведамляць, што таленавіты пісьменнік столькі часу быў забыты. Але жупэўная, што яго імя зойме сваё месца ў літаратуры і стане вядомым беларусам. А яшчэ прапаную ўсім: азірніццяся, і ў сябе не менш таленавітых асобай!

Валерыя КАЗЛОВА,
школьніца,
г. Рагачоў

Працягваецца турыстычны сезон! Для «суполкі Трафімавіча» ён пачаўся падарожжам «Лошыцкі ключ паноў Прушынскіх». Краязнаўца Генадзь Трафімавіч Камель з задавальненнем адкрывае Беларусь для беларусаў. Ужо ўзгаданы арганізатар і дзве яго памочніцы (Ларыса Аўчыннікава і Таццяна Шчытова) вельмі цікава распавялі пра ўладанні Прушынскіх у Трасцянец, Каралішчавічах, Новым Двары. Ды і не толькі цікава было даведвацца нешта новае, але і слухаць экскурсавадак, якія ўзаемадапаўнялі адна адну: энцыклапедычная дакладнасць Л. Аўчыннікавай спалучалася з эмацыйнай ўзрушанасцю Т. Шчытовай (апошняя, прыехаўшы ў Беларусь з Расіі, вывучыла беларускую мову, і не толькі выдатна ёю валодае, але і піша вершы).

Завіталі мы і ў дом адпачынку «На ростанях», дзе недалёка ад вёскі Абчак у 1950–1956 гг. жыў і працаваў Якуб Колас. Некалі дом належаў Саюзу пісьменнікаў, а за-

Адкрываем Беларусь разам з Трафімавічам

Дом адпачынку «На ростанях»

Сядзіба Прушынскіх у Лошыцы (пад час рэстаўрацыі)

раз – нейкай будаўнічай фірме. Пра беларускага песняра тут нагадвае толькі мемарыяльная дошка і некалькі карцінаў у вестыбюлі.

У вёсцы Каралішчавічы мы наведалі магілу беларускага паэта Язэпа Пушчы, усклалі кветкі. Завіталі на радзіму Алеся Гаруна ў вёску Новы Двор.

Па вяртанні ў Мінск заехалі ў адну з найцудоўных у гістарычным аспекце мясцінаў горада – Лошыцкі парк. Зараз тут ідзе «рэканструкцыя», але ўсё роўна месца прыцягвае векавымі дубамі, таямнічымі гісторыямі каханьня пані Ядвігі, прываблівае мастакоў (Г. Здамовіч і Г. Вераб’ёва

часта пішуць тут карціны). Але не толькі людзей мастацтва вабяць таямніцы: міліцыянер наводле прафесіі Юрый Кур’яновіч напісаў кнігу «Аповеды старасвецкай Лошыцы» і прысвяціў ёй радкі:

...Засланы сцежкі
мяккаю імглой,
Па дрэвах, ручайнах час бруіцца.
Пабуду моўчкі з небам і травой,
Хай ім мая бяссонніца
прысніцца.
Твар акуну ў халодную расу,
Прыродзе-маці нізка пакланюся.
Малітву Богу шчыра ўзнясу
Аб шчасці нашай роднай
Беларусі!

Людміла КАСЯК,
бібліятэкар,
г. Мінск
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Сучасныя прытвешці

Залішня хвала
валіць вала

Хаўроння хваліцца сяброўкам:

– Я – смелая, рашучая, ініцыятывная... І лыч у мяне не такі, як у іншых, а моцны, працавіты! Вось вазьму дый залезу ў чужы агарод, дзе старанна пералічу ўсе бульбяныя радочки. Ды так, што цётка Мар'я свой агарод не пазнае!

Сяброўкі спалохана адгаворваюць:

– Вядома ж, ты самая лепшая сярод нас. Але, калі ласка, не трэба гэтага рабіць! Бо нам тады бізун хрыбетнікі пацалуе...

Хітра зірнуўшы адна на адну, вырашылі надакучлівую хвальку добра правучыць. Нібыта па вялікім сакрэце ціхенька кажуць:

– Учора на свае вочы бачылі, як нашая Рагуля правярала на трываласць новыя вароты. Ведаеце, нават рогі не зламала! Вось ты, Хаўроння, хвалішся, што ў цябе лыч вельмі моцны. Дык вось сёння ёсць магчымасць даказаць гэта на справе...

На вялікае здзіва, паводзіны свінні былі непрадказальныя. Верагодна, вялікі гонар засціў гэтай дурніцы розум, «натхніў» на неабдуманую ўчынку. Яна ахвотна пагадзілася наладзіць цікавы, на яе погляд, эксперы-

мент. Хуценька разагналася, ды так звонка ляснулася лычом аб дошкі, што з яе маленкіх вочак упаў цэлы вадаспад зіхоткіх зорчак... Завершчала ганарліўка адбою на ўвесь двор. Ды так, што ўсе злякаліся. Відаць, зразумела, што яе проста разыгралі. І добра правучылі. Злосная, як спасаўская муха, Хаўроння патупала назад. Міргануўшы рудымі вейкамі, за якімі схаваліся слёзы і крыўда, нечакана робіць вось такую выснову:

– Вось, каб мне моцныя рогі, дык былі б у мяне лепшыя сяброўкі і іншыя дарогі!

Дома і саломая
ядома

Аднойчы з нябёсаў апусціўся малады журавель. Напэўна, каб добра падсілкавацца перад далёкай дарогай і крышку адпачыць. Патупаў ён па зялёным лузе, нешта назбіраў у доўгую дзюбу, азірнуўся навокал. Бачыць, зусім побач таўкуцца беласнежныя гусі. Здзіўлены, накіраваўся да іх, цікавіцца:

– Чаму ж гэта вы, даражэнькія, не адляцелі ў вырай? Ці не бачыце, што жоўтая восень ужо фарбуе дрэвы? Між іншым, гэта – першая прыкмета хуткага

ліставея. Неўзабаве халаднеча завітае сюды, што тады будзеце рабіць? Адарвіце свае чырвоныя дзюбы ад травы, зірніце ў неба: усе пералётныя птушкі ўзялі накірунак на поўдзень...

Ганарліва расправіўшы доўгую шыю, нечаканы госьць пахваліўся, дзе быў, што бачыў у чужых мясцінах. Бо ён ніколі не сядзіць, як той дзед стары на прызбе, а заўсёды падарожнічае. Правёўшы агітацыю, запрасіў ляцець разам. Абяцаў, што і шлях пакажа, і ўсё як след раскажа.

Слухалі гусі жураўліка, цікавіліся, рабілі нейкія высновы. Нарэшце загагаталі паміж сабой ды кажуць вандруўніку:

– Ведаеш, браток, мы – хатнія птушкі. У чужой старане паклонішся і баране. А дома, як кажуць, і саломая ядома! Навошта нам ляцець у невядомы сонечны край, дзе нас ніхто не чакае? А тут нас даглядаюць, кормяць... І ўзімку жывем у цёплым памяшканні, дзе нават ёсць электрычнае святло. Дзякуй табе за парады, цікавы аповед, але ляці туды адзін!

Раптам на ўзгорку паказалася гаспадыня хатніх гусей. Маладзіца ўзмахнула рукавом, быццам крылом, зычна стала клікаць сваіх гадаванцаў на абед. Гусі радасна загагаталі на ўсе лады дый паляцелі да яе...

Ганна
АТРОШЧАНКА

Дзе варта бываць

Свята ў скансэне

21 мая з 12 да 16 гадзінаў Беларуска дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту, аддзел культуры Маскоўскага раёна Мінска запрашаюць усіх ахвочых на фальклорнае свята «Край беларускі, край самабытны», прысвечанае 120-годдзю з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча.

На свяце вас сустрэнуць тры таленавітыя калектывы Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя М.Танка – народны ансамблі беларускай музыкі і песні «Ярыца» і «Рэй», народны студэнцкі тэатр «Жывое слова»; фальклорны ансамбль танца «Тутэйшая шляхта» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта; фальклорны ансамбль «Медуніца» Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта; тэатр старадаўняй музыкі і культуры «Яварына». Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі «Ранак» прадаманструе выстаўку твораў народнага мастацтва, правядзе гульніва-забаўляльную праграму, якая нікому не дасць сумавач. Свята аб'яднае лепшыя калектывы раёна, якія займаюцца папулярызацыяй традыцыйнай беларускай культуры.

Шаноўныя наведнікі, калі ласка, паклапаціцеся пра абутак і вопратку згодна з умовамі надвор'я. Свята ж «Край беларускі, край самабытны» адбудзецца пры любым надвор'і!

Ул. інф.

Ветрана на «моры Боаслаўскім»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Адказы на крыжаванку,
зmeshчаную ў № 18

Уздоўж: 1. Польша. 3. Помнік. 6. Горн. 7. Ашуг. 11. Мадонна. 14. Ржа. 15. Бой. 18. Іван. 19. Латы. 20. Мак. 21. Суд. 25. Радзіма. 30. Куля. 31. Маці. 32. Айчына. 33. Ракета.

Упоперак: 1. «Памяць». 2. Марш. 4. Орша. 5. Калібр. 6. Гонар. 8. Герой. 9. Га. 10. «Ан». 12. «Карнікі». 13. Абеліск. 16. Міг. 17. Дым. 20. Мінск. 22. Дзеці. 23. Плошча. 24. Балада. 26. Ас. 27. Мі. 28. План. 29. Тата.

Малая краязнаўчая
энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год)

Л ЁЗНЫЯ – катэгорыя насельніцтва ў XVI – XVIII ст. Лакальныя назвы люозныя, гульцяі. Уваходзілі збяднелыя гараджане і абезьямеленыя беглыя сяляне. Жылі ў гарадах і мястэчках, не мелі ўласнага дома і іншай маёмасці, выконвалі працу па найме (называліся найміты, малайцы, якія былі на паслугах – слугі), займаліся перапродажам прадуктаў, тавараў, служылі ў войску. У 1-й пал. XVII ст. складалі 10% гарадскога насельніцтва, папаўнялі яго плебейскую частку. Уздэльнічалі ў выступленнях супраць феадальнага прыгнёту і каталіцкай экспансіі.

У некаторых частках Віцебскай вобласці (напрыклад, у

Мёрскім раёне) лёзным называюць прыязнага, ласкавага чалавека («які рабёнак лёзны, так і лашчыцца»).

Л ЁК – расол селядца. У некаторых мясцінах называлі ляк. Елі з бульбаю, з яго рабілі мачанне да бульбы. Вядомы паўсюдна. У Кармянскім раёне яго варылі: у вадзе варылі селядзец, дадавалі алей, муку з канаплянага сям'я, цыбулю.

Л ЁЛЯ – багіня вясны, дзясвохага характава ў язычніцкай міфалогіі ўсходніх славянаў. Уяўлялася маладзенькай, прыгожай дзяўчынай, якая ранняю вясною ходзіць па праталінах і абуджае вясну ад зімовага сну. Напярэдадні

Юр'я (22 красавіка) дзяўчаты спраўлялі ляльнік (веснавое свята, урачыстасці ў гонар каханна і шлюбу) – з песнямі вадзілі карагод вакол першай зазеленай бярозкі. Самых прыгожых дзяўчатаў называлі Ляляю ці Лёляю.

Л ЁН – расліна, валакно якой служыла асноўнай сыравінай для вырабу тканіны. Для атрымання валакна саломку расціралі на лузе або на поўні, звычайна пры канцы жніўня ў час вялікіх росаў. Пры дажджлівым

надвор'і саломка вылежалася 3–4 тыдні, пры сухім – 5–6. Гатовую трату звязвалі ў снапкі, сушылі ў гумне, ёўні ды інш. У касстрычніку яе мялі церніцай, трапалі траплом, часалі грэбнем або шчоткай. Атрыманыя кужаль або кудзелю пралі пры дапамозе верацяна ці на калаўроце.

Л ЁБІЛА – прылада для лоўлі ракаў. Уяўляла сабою завостраную на адным канцы палку, да якой унізе прывязвалі мяса абпаленай жабы, малюскаў. Прычাপіўшыся ракаў выцягвалі на паверхню вады. У месцах скопішча ракаў лібіла ўстанаўлівалі дзясаткамі. Шырока выкарыстоўвалася ў XIX – пач. XX ст. Асабліва лоўля ракаў такім спосабам была папулярная сярод дзяцей і падлеткаў.

Л ЁБРА (ад лац. liber кніжка) – даўняя адзінка лічэння паперы (25 аркушаў).